

DE PIJPENSTAD ST.OMER.

door F.Tymstra *

Zoals Gouda zich de "pijpenstad van Holland" mag noemen, zo kan ongetwijfeld St.Omer aanspraak maken op de naam "pijpenstad van Frankrijk". Vooral in de 19e eeuw was dit stadje, gelegen in de omgeving van Calais, een toonaangevend centrum in de pijpenfabricage. Van de drie grote Franse fabrieken waren er twee in St.Omer gevestigd, namelijk die van L.Fiolet en Dumeril-Leurs.

Voor de verklaring van het ontstaan van de pijpenfabricage moeten we in de tijd teruggaan naar de zeventiende eeuw. Kort nadat de tabak in Frankrijk geïntroduceerd was begon men o.a. in de omgeving van St.Omer tabak te verbouwen. Dit werd zo'n succes, dat al gauw een levendige handel in tabak ontstond. De tabaksverwerkende fabrieken bleven niet achter. Door verschillende soorten tabak uit binnen- en buitenland met elkaar te vermengen, ontstond een melange die over de hele wereld veel gevraagd werd. Bij de tabaksverkopers ontbrak in de winkel de pot met het opschrift "TABAC DE ST.OMER" in geen geval.

De vraag naar tabak hing nauw samen met de vraag naar pijpen. In het noorden van Frankrijk werden in het begin geïmporteerde pijpen uit Holland gebruikt, maar aan het einde van de 17e eeuw ontstond in diverse plaatsen in de omgeving (o.a. Dèvres, Dieppe, Dunkerque, Arras en Saint-Omer) pijpenfabricage. Die van St.Omer is uiteindelijk het meest levensvatbaar gebleken.

Van de twee grootste fabrieken is die van Fiolet de oudste. Officieel in 1765 opgericht heeft deze fabriek tot 1921 bestaan. Oprichter was Thomas Fiolet, een meester-pijpenmaker. Na zijn dood bleef de fabriek een familiebedrijf. De bekendste pijpenmaker uit dit geslacht is Louis-Maximilien II die leefde van 1809-1892. Van hem zijn de volgende gegevens bekend: Hij zette een nieuwe fabriek aan de Rue de Faucon (nu Rue Thiers). Zijn machines werden aangedreven door een motor van 12 paardekrachten. In de 3 ovens werd een jaarproductie gehaald van 60.000 gros pijpen. Met inbegrip van vrouwen en kinderen hadden ongeveer 700 mensen werk. Louis M.Fiolet was zeer sociaal voelend. Hij stichtte een eigen fonds, waar zijn arbeiders in tijden van nood een beroep op konden doen. Hij is ook de man geweest die figurale pijpen op de markt bracht. Vooral deze pijpen, gemerkt met het stempel L.F. maakten zijn produkten overal bekend. Op de tentoonstelling in

Crystal Palace (1851) behaalden Fiolet maar ook Dumeril-Leurs eervolle onderscheidingen. In de tentoonstellingscatalogus werd vermeld dat Fiolet meer dan 1200 verschillende modellen maakte. Beroemd waren zijn fantasiepijpen en die waarop historische personen waren afgebeeld. Ook de geglazuurde pijpen (geïntroduceerd door zijn vrouw) werden veel verkocht. In 1892 ging de fabriek over naar zijn schoonzoon George Audebert. De fabricage van pijpen werd geleidelijk minder en omstreeks 1920 sloot de fabriek haar poorten.

De fabriek van Duméril werd pas in 1845 gesticht. Grondlegger was Constant Dumeril. Behalve fabrikant was hij burgemeester van Saint Omer en president van de Kamer van Koophandel. Hij stierf in 1877. Na zijn dood volgde zijn zoon Emile hem op. De fabriek hield in 1885 op met produceren. In haar korte 40-jarig bestaan heeft de fabriek toch een grote bekendheid genoten. Ondanks dat de produktie minder dan de helft was van Fiolet. De pijpen van Duméril waren van een evenzo goede kwaliteit als die van Fiolet. Ook Duméril haalde zijn onderwerpen uit de historie, maar daarnaast werden vele pijpen uitgebracht met motieven uit het leger, de fauna en de danswereld. In het museum te Saint Omer is een prachtige fabriekscollectie van Dumeril te bezichtigen. Ook zijn er bronzen modellen aanwezig.

Fabrique de Pipes de Verre.
C. Duméril, Leurs fils et Cie
à St Omer, (Pas-de-Calais)

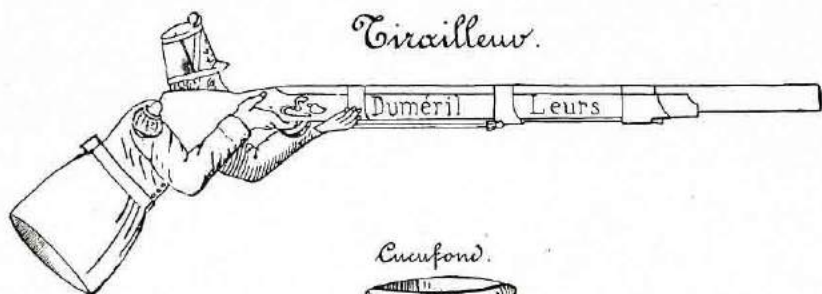
Me Me

Nous avons l'honneur de vous adresser quelques dessins de modèles nouveaux; notre intention étant de vous faire parvenir, successivement et franco une série complète de spécimens du même genre, nous vous engageons à les conserver, pour qu'il vous devienne plus facile, en les consultant, de rédiger les ordres. Nous vous voudrions bien nous favoriser.

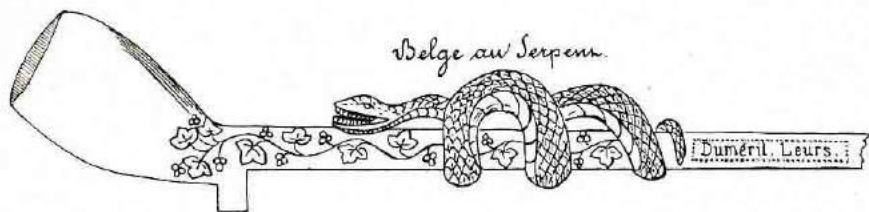
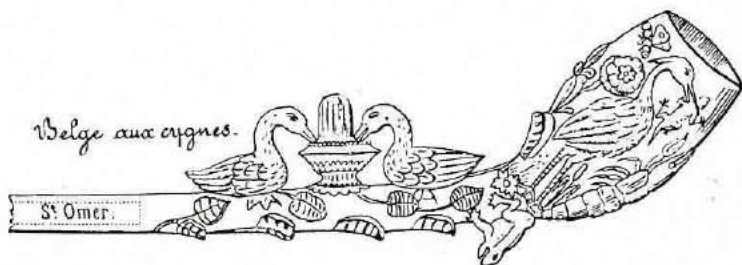
Les affaires de notre maison ayant pris une grande extension, nous avons considérablement augmenté notre personnel et nous nous trouverons ainsi en mesure de remplir vos commissions avec exactitude.

Nous avons l'honneur de vous saluer.

C. Duméril, Leurs fils & Cie

Henri III.

PIJPEN UIT DE CATALOGUS VAN DUMÉRIL-LEURS.

In juli 1977 bracht ik een bezoek aan Saint-Omer. Ik had het geluk pijpekoppen te vinden op een braakliggend stukje grond aan de Rue Thiers. De koppen zijn ongetwijfeld van L.Fiolet, die hier zijn fabriek had staan. Op een van de stelen kwam zijn naam voor.

In totaal bevatte de vondst een 120-tal fragmenten, doorgaans gladde modellen. Op een flink aantal pijpen kwam het Goudse wapen aan één zijde van de hiel voor, waaruit weer eens blijkt dat Gouda van deze fabriek concurrentie te duchten had.

Voorkomende hielmerken zijn: het klaverblad, de gekroonde WS, H, 14, 17, 46, 72 en de 16 gekroond en ongekroond. Op de zijkant van de hiel kwamen veelvuldig bijmerken voor zoals het Goudse wapen, punten, sterren, cirkels maar ook cijfers. Frappant waren de pijpen met het merk 17. Als bijmerken kwamen de cijfers 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13 en 16 voor. De kop met het bijmerk 1 was de kleinste en oplopend die met 16 de grootste. Waarschijnlijk heeft dit te maken met de klassificatie in grootte.

In de vondst bevonden zich een aantal TD-pijpen van verschillend formaat. Deze pijpen waren vooral bedoeld voor de export naar Engeland. Grappig is hier het bijmerk "het hart". (Engeland heeft pijpen met een hartvormige hiel gemaakt).

Het schatten van de ouderdom van de gevonden pijpen is niet al te moeilijk. Daar de fabriek door Louis Maximilien Fiolet is gesticht kan men de pijpen dateren tussen 1830 en 1890. De pijpen vertegenwoordigen een uitstekend produkt. De klei werd na het bakken spierwit. Welke klei men voor de fabricage gebruikte is niet geheel na te gaan. Aan het einde van de 17e eeuw werd nog klei uit Engeland aangevoerd, maar later verwerkte men ook klei uit de omgeving (o.a. uit Dèvres en Autroche). Het is zelfs mogelijk dat de klei uit Andenne aangevoerd werd, hoewel die als "duur" bekend stond.

Literatuur.

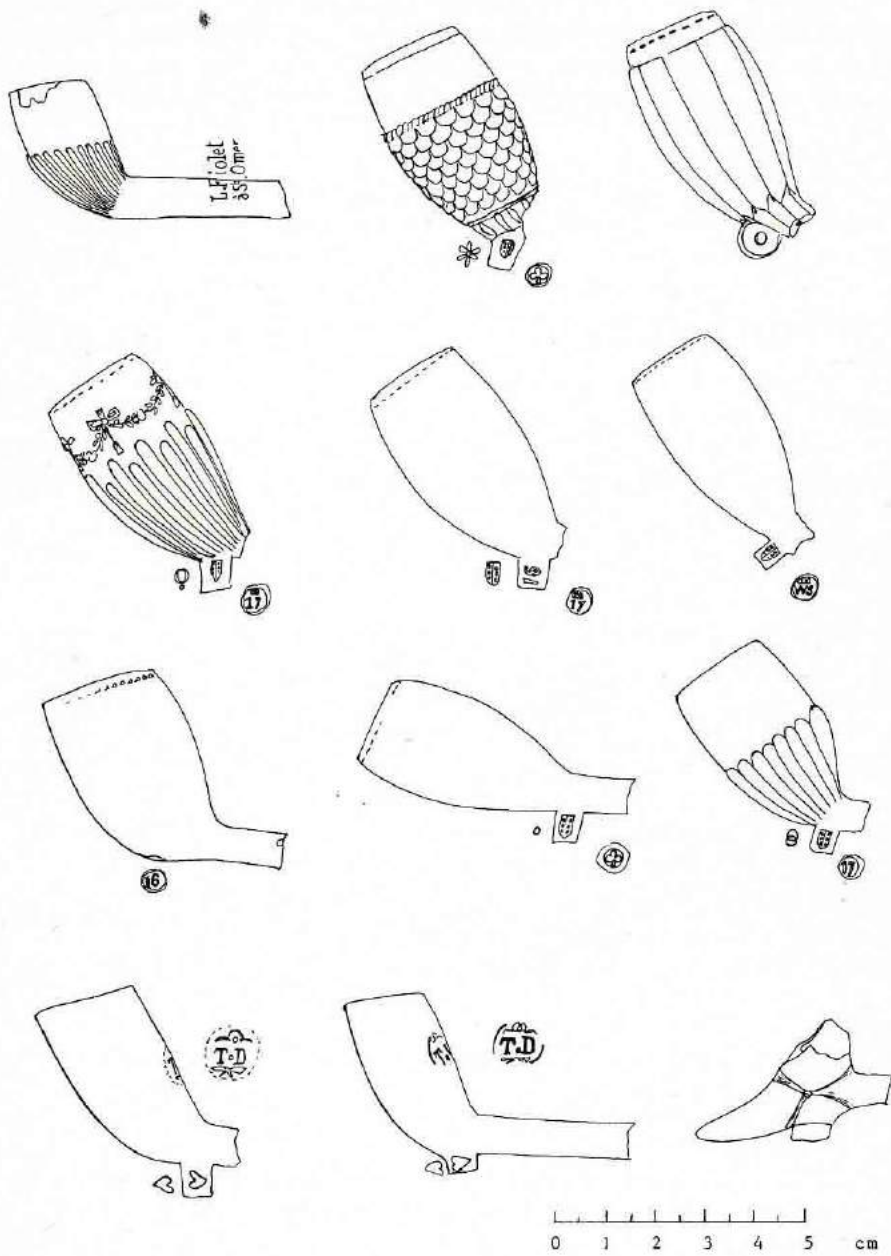
Le tabac et les pipes de Saint-Omer, door Georges Coolen. Uit: Bulletin Trimestriel de la Société Académique des Antiquaires de la Morinie, 1970.

Les pipes en terre Françaises, door Jean Leo, 1971.

Catalogus van Duméril-Leurs, enige bladzijden, midden 19e eeuw.

Faces on French Clay Pipes, door Roger Fresco-Corbu. Uit: Country Life, juni 1962.

Tobacco: Its History and Associations, door F.W. Fairholt, F.S.A. London 1859, Michigan 1968.

OPGEGRAVEN MODELLEN VAN L.FIOLET.